

MAKSIM GORKI

Äiti

SAGA

EGMONT

MAKSIM GORKI

Äiti

 SAGA
EGMONT

Maksim Gorki

Äiti

SAGA Egmont

Äiti

Original title

Мать

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726546064

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Tuhkassa

Joka päivä puski tehtaan pilli äkeän puhalluksensa, jonka räikeä mylvintä kumeasti värähdellen levisi yli savuisen ja rasvaisen ilmaperän, jossa työläisten hökkelit sijaitsivat; ja kuuliaisina höyrynvoimalle, purkausi työväki pienistä harmaista asunnoistaan kaduille. Synkkäkatseisina kiiruhtivat he minkä ennättivät, aivan kuin pelästyneet russakat, lihakset jäykkinä riittämättömästä unesta. Kylmässä aamuhämärässä soluivat he kapeita, kivittämättömiä katuja myöten korkeaan kivihäkkiin, joka odotti heitä kylmällä varmuudella, valaisten heidän mutaista tietänsä lukuisilla nelisnurkkaisilla silmillä, jotka olivat keltaisina rasvasta. Muta lätisi heidän jalkainsa alla ikäänkuin ivaavalla säälillä. Sieltä täältä kuului unisten äänien käheitä huudahduksia; haukkumiset ja tora täyttivät ilman pahaenteisinä; ja tätä joukkoa toivottivat tervetulleiksi koneiden kuuroksi tekevä raskas jytinä ja jyske, sekä höyryn pullahdukset. Mustina ja pelottavina kohottivat tehtaan piiput paksut vartensa korkealle kylän yläpuolelle.

Iltasella, kun aurinko oli laskemassa, ja sen punaset piirrot himmeten välähtelivät talojen ikkunoissa, syöksi tehdas väkensä ulos kuin poltetun tuhkan, ja taas vaelsivat nämä savusta mustunein kasvoin pitkin katuja, levittäen ympärilleen kirmakan koneöljyn hajua ja näyttäen nälkäisiä hampaitansa. Mutta nyt oli heidän äänessään jotain hyväntuulen, melkeinpä ilon tapaista. Raskaan työn palvelus oli loppunut siksi päiväksi. Kotona odotti heitä illallinen ja lepo.

Tehdas oli nielaissut päivän mahaansa ja kone oli imenyt ihmisten lihaksista tarvitsemansa voiman. Kulunut päivä oli pyyhkäissyt pois jäljettömästi. Mies oli astunut uuden huomaamattoman askeleen hautaansa kohti; mutta hän näki lähellä edessään levon virkistykseen sekä kapakan ilot ja hän oli tyytyväinen.

Pyhäpäivänä nukkuivat työläiset kymmeneen asti. Silloin vakavat ja naineet ihmiset alkoivat pukea parhaisiin tamineisiinsa, ja ripitettyänsä nuorta väkeä heidän välinpitämättömyydestänsä, menivät he kirkkoon messua kuulemaan. Kirkosta palattuansa alkoivat he popsia piirakoita, venäläisten kansallisherkkua, ja painautuivat taas levolle aina iltaan saakka. Vuosien väsymysten paino oli hivuttanut pois heidän ruokahalunsa, ja voidaksensa syödä, joivat he ensin pitkään ja syvään, kiihottaen veltostuneita vatsalaukkujansa kitkerällä ja väkevällä oluella.

Iltasella huvittelivat he itseänsä joutilaina kaduilla; ja ne joilla oli kalossit, panivat ne jalkaansa, vaikka olisi ollut aivan kuiva, ja ne joilla oli sateensuojat, kantoivat niitä, vaikka aurinko olisi paistanut. Kaikilla ei ollut kalosseja eikä sateenvarjoja, ja sen vuoksi ne, joilla oli, halusivat edes hiukkasen loistaa tärkeämpänä kuin naapurinsa.

Tavatessansa toisensa puhelivat he tehtaasta ja koneista, ja heidän moitteensa esimiestänsä kohtaan kohdistui yksinomaan kaikkeen mikä hyvin läheisesti koski tehdasta ja heidän työtänsä. Ainoastaan harvoin, ja silloinkin hyvin heikosti, välähti voimattomien ajatusten yksinäisiä säteitä heidän väsyttävään, yksitoikkoiseen puheeseensa. Kotiin palattuansa riitelivät he vaimojensa kanssa, ja usein pehmittivät heidän selkäänsä armottomasti nyrkeillänsä. Nuori väki istuskeli kapakoissa, tahi olivat illanistujaisissa toistensa luona, pelasivat harmonikkaa ja lauloivat rivoja

lauluja, joista kauneus oli kaukana, tanssivat ja puhelivat tuhmuuksia humalapäissään.

Puolikuolleina työstä juoda latkivat miehet kiihkeän nopeasti, ja jokaisessa sydämessä heräsi ja kasvoi käsittämätön sairaloinen ärsyminen. Se vaati purkautumista. Ja tarttuen ahnaasti jokaiseen tekosyyhyn, joka antoi aihetta tämän rauhattoman tunteen laukaisemiseen, hyökkäsivät he toistensa kimppuun joutavista vähäpätöisyyksistä, pahaenteisellä petomaisella hurjuudella, antautuen verisiin riitoihin, jotka toisinaan päättyivät vaarallisilla loukkauksilla, vieläpä joskus kuolemalla.

Tämä vaaniva pahe kasvoi yhtämittaa, yhtä syvälle syöpyneenä kuin heidän lihastensa paranematon väsymys. He olivat jo syntyessään perineet tämän synnin isiltänsä. Mustan varjon tavalla seurasi se heitä aina hautaan saakka, pakottaen heitä rikoksiin, jotka olivat hirvittäviä aiheettoman julmuutensa ja raakuutensa takia.

Sunnuntaisin tulivat nuoret kotiin hyvin myöhällä yöllä revityin vaattein, likasina ja pölysinä, naamat rikki; he kehuivat ilkkuen miten paljon olivat pieksäneet tovereitansa, tahikka mitenkä he olivat heitä haukkuneet, kyyneliin saakka raivostuneina iskuista ja loukkauksista, joita he olivat saaneet, hoiperrellen surkuteltavan humalassa, onnettomina ja inhottavina. Joskus toivat äidit ja isät poikiansa kotiin, kun olivat löytäneet heitä kaduilta tahi kapakoista, tunnottomuuteen saakka juopuneina. Vanhemmat toruivat ja noituivat heitä ja pieksivät heidän pesusienen kaltaisia ruumiitansa, jotka olivat viinasta ja oluesta pöhöttyneet; sitte panivat heidät enemmän tahi vähemmän säännönmukaisesti vuoteille, herättääksensä heidät varhain seuraavana aamuna, jolloin tehtaan pillin mörisevä ääni kaikui heidän korviinsa.

He haukkuivat ja pieksivät lapsiansa minkä suinkin saattoivat, ymmärtämättä että juopumus ja paha käytös, joka oli nuorisolle moitteen alaista, näytti kuuluvan aivan laillisesti vanhemmille ihmisille. Kun he olivat olleet nuoria, olivat hekin juoneet ja tapelleet, ja saaneet samaten selkäsaunoja vanhemmiltansa. Elämä oli aina ollut tällaista. Se virtasi yksitoikkoisesti ja hitaasti alas mutaiseen ja sameaan virtaan, vuosi vuoden jälkeen; ja se oli jokapuolelta sidottu kiinni vanhoihin tapoihin, jotka johtivat heitä tekemään yhtä ja samaa päivästä päivään. Ei kellään heistä nähtävästi ollut aikaa tai halua pyrkiä vaihtamaan tätä elämänmuotoa.

Joskus, pitkän ajan kuluttua, saattoi muukalainen ilmestyä kylään. Ensimmältä herätti hän huomiota paremmin sentähden että hän oli outo. Sitte herätti hän kepeän taikauskoisen ihmettelyn kertomuksillansa entisistä työpaikoistansa. Jonkun ajan kuluttua hupeni uutuuden viehätys pois, ihmiset alkoivat tottua häneen, ja hän jäi huomiota herättämättä toimimaan. Hänen jutuistansa selveni, että työmiesten elämä on sama kaikkialla. Ja jos niin kerran oli, niin mitäpä tuossa oli jauhamista?

Joskus kuitenkin joku muukalainen puheli omituisia asioita, joita ei koskaan ennen oltu kuultu kylässä. Miehet eivät väittäneet vastaan, mutta kuuntelivat hänen kummallisia juttujansa epäuskoisina. Hänen sanansa herättivät sokeata ärtymistä muutamissa, pelästynyttä hämmästyttä toisissa, jota vastoin muutamien rauha oli häiriintynyt heikolla, varjon tapaisella toivolla jostakin, he eivät tienneet mistä. Ja he alkoivat kaikki juoda yhä enemmän, ajaaksensa matkoihinsa tarpeettoman, levottoman kiihotuksen.

Havatessansa muukalaisessa jotakin tavatonta, pysyttivät kyläläiset vastenmielisen tunteen kauaksi aikaa häntä kohtaan, ja kohtelivat häntä epäluulolla. He näyttivät

pelkäävän että hän heittäisi jotakin heidän elämäänsä, joka häiritsisi sen suoraa, kammottavaa väylää. Surullinen ja vaivaloinen oli tämä kulku vielä luonteeltaan. Ihmiset olivat tottuneet siihen, että elämä aina painoi ja rasitti heitä samalla voimalla. Toivottomana käännöksestä minnekään parempaan päin, katselivat he jokaista uutuutta ainoastaan mahdolliseksi lisäämään heidän kuormaansa.

Ja maakylän työväki karttoi jokaista joka puhui heille epätavallisia asioita. Sitte nämä henkilöt katosivat taas, menen jonnekin muualle, ja ne jotka jäivät tehtaaseen elivät erillään, jos he eivät voineet sekoittua ja elää yhdessä yksitoikkoista elämää toisten kyläläisten kanssa.

Elettyänsä tällaista elämää noin viisikymmentä vuotta, heitti vaivainen työjuhta henkensä.

Siten eleli myöskin Michael Vlasov, synkkä, peloittavan näköinen mies, jonka pienet silmät katselivat jokaista tiheäin kulmakarvojen alta epäluulon alaisesti ja joka hymyili epäluottamuksen pahaa hymyilyä joka ihmiselle. Hän oli tehtaan paras lukkoseppä, ja väkevin mies koko kylässä. Mutta hän oli hävytön suustaan eikä kunnioittanut esimiehiä eikä tehtaan ylipäällikköä, jonka vuoksi hän ansaitsi vähän; joka juhlapäivä pieksi hän jonkun pahanpäiväisesti, ja sen vuoksi kaikki inhosivat ja pelkäsivät häntä.

Useamman kerran oli yritetty antaa hänelle selkäsauna vuorostaan, mutta menestyksettä. Kun Vlasov huomasi että päällensä hyökättiin, otti hän kiven, puun tai rautapalan käteensä ja odotti sitte vihollisen lähestymistä hajasäärin. Hänen kasvonsa kun olivat kokonaan sakean mustan parran peitossa, aina silmistä kaulaan saakka, ja kätensä paksun villaisen karvan peittämät, herätti hän jokaisessa kauhun sekaista pelkoa. Väki pelkäsi varsinkin hänen silmiänsä. Pienet ja terävät kun olivat, näyttivät ne tunkevan ihmisen läpitse kuin teräsruuvit, ja jokainen joka kohtasi niiden

katseen, tunsu että hänellä oli vastassaan eläimellinen, raaka voima, jolle pelko oli tuntematon ja joka oli valmiina lyömään armottomasti.

"Pötkikää tiehenne, likaiset madot!" huusi hän vihaisesti. Hänen rumat keltaiset hampaansa välähtelivät kauheasti sakean parran sisältä. Miehet menivät matkoihinsa lausuen avuttomia kirouksia.

"Likaiset madot!" huusi hän heille, ja hänen silmänsä kiiluivat kuin terävät naskalit. Sitte, pitäen kätensä hyökkäysasennossa, lyhyt, paksu piippu hampaissa, kulki hän heidän perässään, huutaen aina vähän päästä: "Kuka haluaa kuolemaa, se tulkoon?"

Ei kukaan halunnut.

Hän puhui vähän ja "likainen mato" oli hänen lempilauseensa. Sitä nimeä hän käytti tehtaassa päällyskunnalle ja poliisille, ja näin tervehti hän tavallisesti vaimoansa: "Sinä likainen mato, etkö näe että vaatteeni on revitty?"

Kun hänen poikansa Pavel oli neljäntoista vuoden vanha, tuli Vlasoville äkkiä halu vetää häntä tukasta vielä kerran. Mutta Pavel tempasi raskaan rautamoukarin, ja virkkoi lyhyesti: "Älä koske minuun."

"Mitä!" kysyi isä, kumartuen hennon ja pitkän poikansa puoleen.

"Kylliksi!" sanoi Pavel. "Minä en anna enää kurittaa itseäni."

Ja avaten tummat silmänsä selkiselälleen, heilutti hän suurta vasaraa ilmassa.

Isänsä katsoi häneen, solmi kätensä yhteen selkänsä taakse ja sanoi hymyten: "Hyvä on."

Sitte veti hän syvän henkäyksen ja lisäsi: "Sinä likainen mato!"

Hetkinen sen jälkeen virkkoi hän vaimolleen. "Älä pyydä rahaa enää minulta. Pavel elättää sinut nyt."

"Ja sinä aijot juoda kaikkityyni?" uskalsi hän kysyä.

"Se ei kuulu sinulle, likainen mato!"

Tästä ajasta kuolemaansa saakka, koko kolmeen vuoteen, ei hän huomannut eikä puhutellut poikaansa.

Vlasovilla oli koira, yhtä karvainen ja iso kuin hänkin. Se saattoi hänet tehtaalle joka aamu, ja odotteli häntä joka ilta portilla. Pyhäsin läksi Vlasov kiertomatkallensa kapakoihin. Hän astui hiljaa, ja tirkki ihmisten kasvoihin ikäänkuin olisi etsinyt jotakuta. Koiransa astua luntusti hänen jälessänsä koko päivän. Palatessansa kotiin juopuneena istui hän alas syömään. Hän syötti koiraa omasta kupistansa; hän ei koskaan lyönyt sitä, ei koskaan torunut, eikä koskaan hyväillyt. Illallisen jälkeen lennätti hän astiat pöydältä ellei vaimonsa korjannut niitä ajoissa, asetti pullon viinaa eteensä, ja nojaten selkäänsä seinään, alkoi hän laulamaan karkealla äänellensä, silmät ummessa ja suu selkisen selällään, levittäen kauhua ympärilleen. Rämeät äänet sekaantuivat hänen partaansa, pudotellen sinne kerääntyneitä leivän murenia. Hän pyyhki partaansa alaspäin, ja hajotti huulipartaansa paksuilla sormillansa — laulaen käsittämättömiä sanoja, joita hän veteli pitkään. Sävel muistutti suden ulvontaa talvella. Hän lauloi niin kauan kuin hänellä oli viinaa pullossa, sitte pyllähti hän sivuttaisin penkille tai vaivutti päänsä pöytää vasten, ja nukkui kunnes pilli alkoi puhalttaa. Koira makasi hänen vieressään.

Kun hänen kuolinhetkensä koitui, oli se hyvin ankara. Viitenä päivänä pyöri maailma mustana hänen silmissään, hän kiemurteli tilallaan hammasta purren silmät tiukasti ummessa. Toisinaan sanoi hän vaimolleen: "Anna minulle arsenikkia. Myrkytä minut."

Vaimo kutsui lääkärin. Hän määräsi kuumia puurohauteita, mutta sanoi myös että leikkaus oli

välttämätön ja että sairas pitää paikalla viedä sairashuoneeseen.

"Piru teidät periköön! Minä tahdon kuolla yksinäni, te likaiset madot!" sanoi ukko.

Silloin lääkäri puikki tiehensä, ja kun eukkonsa kyynelsilmin ehdotti leikkausta, puristi hän molempia nyrkkejensä ja huusi uhaten: "Uskallappas vaan! Siitä koituu pahaa sinulle, jos tästä paranen!"

Hän kuoli aamusella samalla hetkellä kun pilli puhalsi miehiä työhön. Hän makasi ruumisarkussa suu auki ja silmäkulmat tiukasti rypistettyinä. Hänet saattoivat hautaan vaimonsa, poikansa, koiransa, eräs vanha juoppo ja varas, Daniel Vyesovshchikof, virkaheitto sulattaja ja muutamia kylän kerjäläisiä. Vaimonsa itki vähän ja hiljaa; Pavel ei kastellut silmiänsä ollenkaan. Kyläläiset, jotka kohtasivat tiellä saattojoukon, pysähtyivät, ristivät silmänsä ja kuiskasivat toinen toisellensa: "Arvaan Pelagajan olevan iloisen hänen kuolemastaan."

Ja toinen korjaten sanoi: "Hän ei kuollut; hän märkäni kuin elukka."

Kun ruumis laskettiin hautaan ja väki oli mennyt pois, jäi koira haudalle kauvaksi aikaa, istuen hiljaa tuoreen haudan päällä ja nuuskien multaa.

Hiiloksen herääminen

Kaksi viikkoa isänsä kuoleman jälkeen tuli Pavel pyhäiltana hyvin juovuksissa kotiin. Hoiperrellen kaatua rumahti hän ovensuupenkille, ja lyöden nyrkkiä pöytään isänsä tapaan, karjasi hän äidillensä: "Illallista!"

Äiti asteli hänen luoksensa, painautui istumaan hänen viereensä, ja kiertäen käsivartensa poikansa ympäri, pakotti hänen päänsä rintaansa vasten. Mutta poika irrotti hänet itsestänsä tyrkkäämällä häntä olkapäähän, ja huusi: "Kiireesti äiti!"

"Sinä hupsu poika!" virkkoi äiti surullisella ja lempeällä äänellä, koettaen voittaa poikansa vastustuksen.

"Aion polttaa myöskin. Annappa minulle isän piippu", sokelsi Pavel epäselvästi, vaivalla liikuttaen jäykkää kieltänsä.

Tämä oli hänen ensi humalansa. Alkoholi heikonsi hänen ruumistansa, mutta ei tyrehdyttänyt hänen tuntoansa, ja hänen päässänsä pyöri kysymys: "Juopunut? Juopunut?"

Äitinsä hellyyden osoitus vaivasi häntä, ja hänen surullinen katseensa liikutti hänen mieltänsä. Hän halusi itkeä, ja voittaaksensa tämän tunteen, tekeytyi hän vielä humalaisemmaksi.

Äiti silitti hänen sotkuista tukkaansa, ja virkkoi matalalla äänellä: "Miksis tämän teit? Sinun ei olisi pitänyt sitä tehdä."

Häntä alkoi kuvottaa ja kiihkeän ylenannatuksen jälkeen asetti äitinsä hänet vuoteelle, pannen kylmän kääreen hänen otsalleen. Hän sopersi jotakin, mutta hänen

alustansa ja ympäristönsä tuntui keinuvan; silmäluomensa kävivät raskaiksi; hänen suunsa maistoi happamelta ja hän katseli silmäripsiensä alta äitinsä isoja kasvoja, ajatellen katkonaisesti: "Tämä näyttää olevan liian aikaista minulle. Toiset juovat, eikä mitään tapahdu — mutta minä käyn kipeäksi."

Jostakin hämärästä kaukaisuudesta kuului äitinsä hiljainen ääni: "Mimmoinen leivänhankkija sinusta tulee minulle, jos rupeat juomaan!"

Hän ummisti silmänsä ja tiukasti vastasi: "Kaikkihan juovat."

Äiti huokasi. Hän oli oikeassa; paitsi kapakkaa ei löytynyt mitään paikkaa, jossa väki olisi voinut huvitella. Paitsi viinan makua, ei ollut mitään muuta tyydytystä. Siitä huolimatta virkkoi hän: "Mutta älä sinä juo. Isäsi joi teidän molempien edestä. Ja hän saattoi minut kyllin onnettomaksi. Sääli sitte äitiäsi, säälithän?"

Kuunnellessansa äitinsä lempeitä, vaikeroivia sanoja, muistui Pavelin mieleen että isän eläessä oli hänen äitinsä jäänyt aivan huomaamattomaksi talossa. Hän oli ollut hyvin hiljainen ja oli elänyt alituisessa lyöntien pelossa. Peläten isäänsä, oli Pavel ollut harvoin kotona myöhempinä aikoina; hän oli melkein vieraantunut äidistään, ja kun hän nyt alkoi vähitellen selvitä, katsoi hän häneen tarkastavasti.

Äitinsä oli pitkä ja hieman etukumarassa. Hänen raskas ruumiinsa, joka pitkien vuosien työstä ja miehensä pieksämisestä oli murtunut, liikkui kopisematta ja sivu edellä, aivan kuin hän olisi ollut alituisessa pelossa kolahtaa johonkin. Hänen leveät, puolipyöreät kasvonsa olivat ryppyiset ja turpeat, ja niitä valaisi pari tummia silmiä, joiden ilme oli hätäntynyt ja alakuloinen, kuten useimmilla kylän naisilla. Oikeassa silmäkulmassa oli syvä arpi, joka suuntasi kulmakarvat hieman ylöspäin; hänen oikea korvansa näytti myös olevan hieman korkeammalla

kuin vasen, joka antoi pelästyneen uteliaisuuden leiman hänen kasvoillensa. Harmaita kiharasuortuvia välähteli hänen paksussa tummassa tukassansa, kuten raskaiden lyöntien jälkiä. Yleensä teki hän hiljaisen, alakuloisen ja alttiiksi antavan vaikutuksen.

Kyyneleet kiehtyivät hänen silmiinsä ja vierivät raskaina pisarina alas poskille.

"Odota, älä itke!" pyyteli poika pehmoisella äänellä. "Anna minulle juomista."

Hän nousi sanoen: "Minä tuon sinulle jäävettä."

Mutta kun palasi, oli poika jo unessa. Hän kumartui hetkiseksi hänen ylitsensä, henkeänsä pidättäen. Tuoppi tärisi hänen vapisevassa kädesssä, ja jää kolisi tinaan. Hän asetti astian pöydälle ja alkoi rukoilla hiljaisuudessa. Ulkoa tunkeutui ikkunan raosta juopuneen rahvaan mellastavia ääniä; harmonikan nariseva kitkutus kaikui sumuisessa syysyössä; joku laulaa loilotti kovalla äänellä; muutama kiroili pahoilla sanoilla, ja naisten kiihottuneet väsyneet äänet repivät ilmaa.

Elämä Vlasovin pienessä talossa sujui yksitoikkoista tietään, mutta rauhallisemmin ja häiritsemättömämmin kuin ennen, ja tavallaan erilailla kuin kenenkään muiden kyläläisten elämä.

Talo seiso iivan kylän päässä, syvässä ja mutaisessa äkkijyrkässä käänteyksessä. Yksi osa taloa oli tehty keittiöksi ja pieneksi huoneeksi, jota äiti käytti makuusuojanaan, ja joka oli erotettu keittiöstä liki kattoon ulottuvalla väliseinällä. Toinen osa muodosti nelikulmaisen huoneen kahdella ikkunalla. Yhdessä nurkassa sijaitsi Pavelin sänky, etualalla pöytä ja kaksi penkkiä. Muutamia tuoleja, pesukaappi peilinensä, arkku vaatteinensa, seinäkello ja pari pyhäinkuvaa — tällöinen oli koko kalusto.

Pavel koetti elää kuten kaikki muutkin. Hän teki kaikki mitä nuoret poikanulikat suinkin saattoivat tehdä — osti itsellensä harmonikan, tärkkirintaisen paidan, hyvin värillisen kaulaliinan, kalossit, kepin, ja näytti ulkonaisesti aivan ikäistensä poikain tapaiselta. Hän kävi illanistujaisissa ja oppi tanssimaan katrillia ja polkkaa. Mutta pyhäsin vääntyi hän aina kotiin humalassa, ja kärsi aina suuresti päihdyttävään juomain seurauksista. Aamusella pakotti hänen päätänsä, hänen sydäntänsä poltti ja kasvonsa olivat kalpeat ja elottomat.

Kerran kysäsi äitinsä häneltä: "No oliko sinulla hauska eilen?"

Hän vastasi synkästi ja ärtyisästi: "Oh, ikävä kuin hautajaisissa! Jokainen on kuin kone. Olisin paremminkin mennyt kalastamaan tahi ostanut itselleni pyssyn."

Hän teki työtä uskollisesti ja lakkaamatta. Hän oli hiljainen, ja silmänsä suuret ja siniset kuten äidinsäkin, katselivat tyytymättömästi. Hän ei ostanut pyssyä, eikä mennyt kalastamaan, mutta hän alkoi vähitellen karttaa kaikkiin piittynyttä elämän kulkua. Hän otti osaa illanviettoihin yhä harvemmin, ja vaikka hän meni ulos jonnekin sunnuntaiksi, palasi aina selvänä kotiin. Äitinsä tarkasti häntä huomaamattomasti, mutta hartaasti, ja huomasi poikansa kellahtavat kasvot muuttuvan tarkkailmeiseksi ja silmänsä vakaviksi. Hän huomasi että huulensa olivat yhteen puristetut omituisella tavalla, joka antoi hänelle oudon ja ankaran ilmeen. Näytti ikäänkuin hän olisi ollut vihainen jostakin, tahi kuin olisi koi häntä kalvanut. Ensimmältä tulivat toverinsa häntä tervehtimään, mutta kun eivät milloinkaan tavanneet häntä kotona, lakkasivat he viimein käymästä.

Äiti iloitsi nähdessään poikansa muuttuneen erilaiseksi muusta tehtaan nuorisosta, mutta levottomuuden ja epätoivon tunteet kuohuivat hänen sydämessänsä,

huomatessansa että poikansa oli itsepäisesti ja päättäväisesti suuntaamassa elämänsä synkkään uomaan, joka johti pois häntä ympäröivästä elämän melusta — että hänen uusi suuntansa oli yhtä vähän oikea kuin vasen.

Hän alkoi kantaa kirjoja kotiin. Ensimmältä koetti hän lukea huomiota herättämättä, ja kun hän oli lukenut jonkun kirjan, piilotti hän sen. Joskus kopioi hän lauseita paperipalalle ja kätki senkin.

"Etkö sinä voi hyvin, Pavluska?" kysyi äiti kerran.

"Mitä joutavia, minä voin vallan hyvin", vastasi hän.

"Sinä olet niin laihtunut", virkkoi äiti huoaten.

Hän oli ääneti.

He puhelivat hyvin harvoin ja näkivät toisiansa hyvin vähän. Aamusilla joi hän teensä äänettömänä ja meni työhön. Keskipäivällä palasi hän päivälliselle, jolloin muutamia vähäpätöisiä huomioita tehtiin pöydässä, ja hän poistui uudelleen iltaan saakka. Ja iltasella, päivätyön päätyttyä, pesi hän itsensä, nautti illallisensa ja syventyi sitte kirjoihinsa, lukien kauvan aikaa. Sunnuntaisin läksi hän kotoa aamusin ja palasi hyvin myöhään yöllä. Äiti tiesi että hän meni kaupunkiin ja kävi teatterissa; mutta ei kukaan koskaan kaupungista käynyt hänen luonaan. Näytti siltä kuin olisi poikansa puhunut aika ajoin yhä harvemmin ja vähemmän, ja samalla huomasi hän että joskus yhä kasvavalla tavanomaisuudella hän käytti uusia, hänelle ymmärtämättömiä sanoja, ja että raakamaiset, kovat ja tylyt sanat tippuivat pois hänen puheestansa. Ja hänen yleisessä käytöksesssä ilmutui muutamia piirteitä, jotka herättivät äidin huomiota. Hän ei enää teeskennellyt muodikasta, mutta kävi paljon tarkkaavammaksi ruumiillisen puhtauden ja vaatetuksen suhteen ja liikkui vapaammasti ja reippaammasti. Yhäti kasvava sulavuus ja

yksinkertaisuus hänen käytöksesssä, herätti äidissä rauhattomuutta ja huomiota.

Kerran toi hän kuvan kotiin ja ripusti seinälle. Se esitti kolmea henkilöä, jotka kulkivat keveästi ja varmasti, puhellen.

"Tämä on Kristus kuolleista heränneenä ja menossa Emaukseen", selitti Pavel.

Äiti piti kuvasta, mutta ajatteli itseksensä: "Sinä kunnioitat Kristusta, mutta et kuitenkaan käy kirkossa."

Vähitellen ilmestyi useampia kuvia seinille ja joukko kirjoja ilmaantui hyllylle, jonka eräs hänen ystävänsä puuseppä oli hänelle siroasti tehnyt. Huone alkoi näyttää kodikkaalta.

Hän teititteli äitiänsä kunnioitettavasti ja kutsui häntä "äidiksi", eikä enää "mammaksi". Mutta joskus kääntyi hän häneen äkkiä ja sinutteli häntä vanhaan tapaansa virkkoen:

"Mamma, älä anna itseäsi häiritä, jos tulenkin kotia hyvin myöhällä tänään."

Tämä miellytti äitiä; tällaisista sanoista tunsi hän itsensä omituisesti vahvistuvansa ja voimistuvansa.

Mutta hänen levottomuutensa yhä kasvoi. Kun hänen poikansa muuttuminen ei selvinnyt hänelle ajan kuluessa, tuli sydämensä yhä valtaavammin levottomaksi, ennustaen jotakin tavatonta. Silloin tällöin tunsi hän omituista tyytymättömyyttä häneen, ja hän mietti mielessään: "Kaikki ihmiset ovat ihmisten tapaisia, mutta hän on aivan kuin munkki. Hän on niin jäykkä ja vakava. Se ei ole sopusoinnussa hänen ikänsä kanssa."

Toisinaan ajatteli hän: "Kenties on hän tutustunut johonkin tyttöön tuolla alhaalla."

Mutta tyttöjen kanssa seurusteleminen vaatii rahaa ja hän kantoi melkein joka kopekan äidillensä.

Siten kului viikkoja ja kuukausia; ja kaksi vuotta livahti huomaamattomasti ohitse, kaksi vuotta omituista, hiljaista elämää täynnä levottomia ajatuksia ja huolta, joka yhäti kasvoi.

Kerran, kun Pavel illallisen jälkeen veti uutimen ikkunan eteen, istui alas nurkkaan ja alkoi lukea, tinalamppu riippuen seinällä hänen päänsä ylitse, tuli äiti askareensa lopetettua keittiöstä ja asteli varovasti hänen luoksensa. Hän kohotti päätään ja katseli ääneti äitiänsä kysyvin silmin.

"En minä mitään, en niin mitään, Pasha!" kiiruhti hän sanomaan ja meni tiehensä, liikutellen silmäkulmiansa hermostuneesti. Mutta seistuaan hetken keittiössä liikkumattomana, ajatuksiinsa vajonneena, syvässä mietiskelyssä mahdollisista seurauksista, pesi hän kätensä ja lähestyi poikaansa uudelleen.

"Haluaisin kysyä sinulta", virkkoi hän matalalla, sointuvalla äänellä, "mitä sinä luet kaiket ajat."

Pavel pani kirjan pois luotansa ja sanoi hänelle: "Istu alas, äiti."

Äiti istui raskaasti hänen viereensä, oikaisten itsensä kiihkeästi, tuskallisen odotukseen, vartosi hän jotakin tavatonta.

Katsomatta häneen alkoi Pavel puhua, ei korkealla äänellä, mutta jonkin syyn takia erittäin vakaasti:

"Luen kiellettyjä kirjoja. Ne ovat kielletyt sentähden että niissä kerrotaan totuus meidän, työväen elämästä. Ne ovat painetut syvimmissä salaisuudessa, ja minä pidän niistä. Minut pannaan vankeuteen — minut pannaan vankeuteen, sillä minä tahdon tietää totuuden."

Äiti saattoi vaivoin hengittää. Avaten silmänsä selkiselälleen katseli hän poikaansa, joka näytti hänestä uudelta, vieraalta. Hänen äänensä oli erilainen, matalampi,

syvempi, täyteläisempi. Hän hypisteli ohkaista huulipartaansa, ja katsoi oudosti alas nurkkaan. Äiti kävi levottomaksi pojastansa ja surkutteli häntä.

"Miksi sinä niin menettelet, Pasha?"

Hän kohotti päätänsä, katsoi häneen, ja virkkoi matalalla, tynnellä äänellä: "Haluan tietää totuuden."

Äänensä kaikui pehmeältä, mutta varmalta, hänen silmänsä säihkyivät päättävästi. Äiti ymmärsi sydämellensä että poika oli uhrautunut ikuisesti jollekin salaperäiselle ja kammottavalle. Kaikki tapahtumat elämässä olivat aina näyttäytyneet välttämättömiltä, auttamattomilta; hän oli tottunut alistumaan ilman ajatusta, ja nyt myöskin, hän vaan itki hiljaa, löytämättä sanoja, mutta sydämensä oli surun ja tuskan vallassa.

"Älä itke", sanoi Pavel lempeästi ja hiljaa, hänestä näytti että poikansa sanoi hänelle jäähyväisiä.

"Ajattele mimmoista elämää sinä elät; olet neljäkymmenen vuoden vanha, ja oletko koskaan tuntenut eläneesi? Isä löi sinua. Nyt käsitan että hän puski kaiken kurjuutensa, koko elämänsä viheliäisyyden sinun ruumiiseesi. Se painoi häntä, eikä hän tiennyt mistä se johtui. Hän teki työtä kolmekymmentä vuotta; hän alkoi työjuhtana olemisensa kun tehdas omisti ainoastaan kaksi rakennusta, ja nyt niitä oli kokonaista seitsemän. Tehtaot kasvavat, ja ihmiset kuolevat, raatamalla niiden hyväksi."

Hän kuunteli häntä kiihkeästi ja kauhulla. Pavelin silmät paloivat kauniilla luonteella. Nojautuen pöytää vasten siirtyi hän lähemmä äitiään, ja katsoen suoraan hänen kasvoihinsa, jotka olivat kyynelten kostuttamat, piti hän ensimmäisen puheensa hänelle totuudesta, jonka hän oli äskettäin tullut ymmärtämään. Nuoruuden lapsellisuudella, ja nuoren ylioppilaan innolla, joka on ylpeä tiedoistaan, puhui hän kaikesta mikä hänelle oli selvinnyt, eikä puhunut

niin paljoa äidilleen, vaan enemmän todistaaksensa ja vahvistaaksensa omia mielipiteitään. Aika ajoin pysähtyi hän, löytämättä sanoja, ja silloin näki hän edessään levottomat kasvot, joissa himmeästi paistoi lempeä silmäpari, kyynelten sumusta. Ne katselivat eteensä hämmästyneinä ja hämillään. Hän tuli pahoilleen äitinsä tähden ja alkoi puhua uudelleen hänestä itsestänsä ja hänen elämästänsä.

"Mitä iloja olet tuntenut?" kysyi hän. "Mimmoista menneisyyttä voit muistella?"

Äiti kuunteli ja pudisti päätään alakuloisesti, tuntien jotain uutta, ennen tuntematonta, joka tuntui sekä surulliselta että iloiselta, aivan kuin hyväily sortuneelle ja kärsivälle sydämellensä. Tämä oli ensi kertaa, jolloin hän kuuli sellaista kieltä itsestänsä ja omasta elämästänsä. Se herätti hänessä epämääräisiä, himmeitä ajatuksia, jo kauan nukkuneita. Vienosti heräsi melkein kuollut vastustamisen tunne, hämillinen tyytymättömyys — ajatuksia ja tunteita kaukaisesta nuoruudesta. Hän puheli usein elämästä naapurinsa kanssa, jutteli paljon yhtä ja toista; mutta kaikki, hän itse niiden joukossa, vaan valittivat, eikä kukaan selittänyt miksi elämä oli niin kovaa ja raskasta.

Nyt istuu oma poikansa hänen edessänsä; ja mitä hän sanoo hänestä — silmänsä, kasvonsa, sanansa — kaikki painuu hänen sydämeensä, täyttäen mielen ylpeydellä pojastansa, joka todella ymmärtää äitinsä elämän, ja sanoo totuuden hänestä ja kärsimyksistään, sekä säälii häntä.

Äitejä ei säälitä. Hän tiesi sen. Eikö hän käsittänyt Pavelia, kun hän puhui asioista, jotka eivät lähennelleet häntä itseä, mutta kaikki mitä hän sanoi hänen omasta naisellisesta olemassaolosta, oli katkeran tuttua ja totta. Siksipä tuntien hänen joka sanansa täydeltä todelta, povessa liikkui herttainen tunnelma, joka lämmitti sitä yhä enemmän tuntemattomalla, lempeällä hyväilyllä.

"Mitä siis aiot tehdä?" kysyi hän, keskeyttäen Pavelin puheen.

"Tutkia, ja sitte opettaa muita. Meidän työmiesten täytyy tutkia. Meidän täytyy oppia, meidän täytyy ymmärtää miksi elämä on meille niin kova."

Hänestä tuntui suloiselta nähdä, kuinka poikansa siniset silmät, jotka tavallisesti olivat niin totiset ja vakavat, kuinka ne nyt säteilivät lämmintä, valaisten lempeästi jotain uutta hänessä. Viehkeä, tyytyväinen hymy leikitsi äidin huulilla, vaikka kyöneleet vielä värähtelivät hänen ryppyisissä poskissansa. Hän huojui kahden tunteen välillä: hän tuns i ylpeyttä pojastansa, joka toivoi hyvää kaikille ihmisille, tuns i sääliä kaikkia kohtaan, ja ymmärsi elämän surun ja murheen; ja hän tahtomattansa sääli hänen nuoruuttansa, sillä hän ei puhunut kuten kaikki muut, sillä hän oli päättänyt astua yksin taisteluun elämää vastaan, johon kaikki, hän itse lukuunotettuina, olivat tottuneet.

Hän halusi virkkaa hänelle: "Rakkaani, mitä voit sinä tehdä? Ihmiset tulevat sinut musertamaan. Sinä syökset perikatoon."

Mutta häntä miellytti kuunnella hänen puheitansa ja häntä hirvitti häiritä ihastusta poikaansa, joka äkkiä ilmaisi itsensä uutena ja viisaana, vaikkapa jotenkin outona.

Pavel näki hymyn äitinsä huulilla, huomion hänen kasvoissansa, rakkauden hänen silmissänsä, ja hänestä näytti että hän pakotti hänet ymmärtämään hänen totuuttansa; ja nuorekas ylpeyttä puhuva sanan voima kasvatti hänen uskoansa itseensä. Innostuksen valtaamana jatkoi hän puhettansa, milloin hymyillen, milloin hyytyen. Joskus viha leimahti hänen sanoistansa, ja kun äitinsä kuuli niiden katkeran, ankaran kaiun, pudisti hän päätänsä pelästyneenä, ja kysyi matalalla äänellä: "Onko todella niin, Pasha?"

"Niin on!" huudahti hän vakuutuksella. Ja hän kertoi hänelle ihmisistä, jotka tahtoivat kansan parasta, ja jotka kylvivät totuuden siementä heidän sekaansa; ja kuinka tämän tähden elämän viholliset polkivat heidät alas kuten villipedot, syöksivät heitä vankeuteen, ajoivat pois maasta, ja panivat kovaan pakkotyöhön.

"Olen nähnyt sellaisia ihmisiä!" huudahti Pavel kiihkeästi. "He ovat parhaita ihmisiä maailmassa!"

Nuo ihmiset täyttivät äidin sydämen kauhulla, hän halusi kysyä pojaltansa: "Onko se niin, Pasha?"

Mutta hän epäröi, nojautuen tuolin kaarmiin, kuunteli hän kertomuksia ihmisistä, jotka hänelle olivat käsittämättömiä, jotka opettivat, jotka olivat vaarallisia hänelle. Vihdoin virkkoi hän: "Päivä valkenee piakkoin. Sinun pitäisi mennä levolle. Sinun kun täytyy mennä työhön."

"Aivan oikein, menen heti vuoteelle", myönsi hän. "Ymmärsitkö minua, äiti?"

"Ymmärrän", vastasi hän syvällä huokauksella. Kyyneleet kiehtyivät uudelleen hänen silmiinsä, muuttuen nyyhkytyksiksi, ja hän lisäsi: "Sinä joudut perikatoon, poikani!"

Pavel käveli edestakasin huoneessa.

"No niin, nyt tiedät mitä minä teen ja missä minä käyn. Kerroin sinulle kaikki. Pyydän sinua, äiti, että jos rakastat minua, älä estele minua!"

"Rakkaani, lemmityiseni!" huudahti hän, "kenties olisi ollut parempi etten olisi mitään tiennyt!"

Pavel tarttui hänen käteensä ja puristi sitä uskollisesti. Sana "äiti", jonka hän lausui kuumeentapaisella innolla, sekä kädenpuristus olivat niin uutta ja outoa, että ne liikuttivat hänen mieltänsä.

"Ei sillä ole väliä!" sanoi hän murtuneella äänellä. "Mutta ole aina varuillasi! Ole aina varuillasi!"

Tietämättä mitä vastaan hän kehotti häntä olemaan varuillaan, ja ymmärtämättä kuinka suojella häntä, lisäsi hän murheellisesti: "Sinä alat käydä niin laihaaksi."

Ja ihailevalla lämmöllä joka näytti hyväilevän poikansa hyvin muodostunutta vartaloa, virkkoi hän kiireesti, ja matalalla äänellä: "Jumala olkoon kanssasi! Elä kuten itse haluat. En minä sinua estä. Yhtä vaan sinulta pyydän — älä puhu kenellekään varomattomasti! Sinun pitää olla varoillasi väen suhteen. He vihaavat toinen toistaan. He elävät ahneudessa ja kateudessa. Kaikki riemuitsevat he toistensa vahingosta; ihmiset vainoovat pelkästä huvittelun halusta. Kun alatte ahdistaa ja tuomita heitä, he alkavat teitä vihata ja syöksevät teidät perikatoon!"

Pavel seisoj ovenpielessä kuunnellen äitinsä alakuloista puhetta, ja kun hän oli lopettanut, virkkoi hän hymyten: "aivan niin, ihmiset ovat surkuteltavia olentoja; mutta kun huomasin, että totuus löytyy maailmassa, alkoivat ihmiset näyttää paremmilta."

Hän hymyili uudelleen ja lisäsi: "En tiedä itsekään kuinka lienee käynyt! Lapsuudesta saakka pelkäsin jokaista; kasvettuani aikuiseksi aloin vihata jokaista, toisia pahuutensa takia ja toisia — no niin, en tiedä minkätähden — aivan niin. Ja nyt näen kaikki ihmiset aivan erilaisessa valossa. Kärsin tuskaa heidän kaikkien tähden! En ymmärrä sitä, mutta sydämeni kävi hellemmäksi kun huomasin että ihmisissä piilee totuus, ja että kaikkia voi tuomita heidän pahuudestansa ja likaisuudestansa."

Hän vaikenä ikäänkuin kuunnellen jotain sisällisessä itsessään. Sitte virkkoi hän matalalla äänellä ja mietiskellen: "Sillä tavoin totuus elää."

Äiti katsoi häneen suopeasti.

"Jumala sinua suojelkoon!" huokasi hän. "Sinun elämässäsi on tapahtunut vaarallinen muutos."

Kun Pavel oli nukahtanut, nousi äiti varoen vuoteeltansa ja astui kuulumattomin askelin poikansa huoneeseen. Pavelin tumma, päättävä, totinen ilme kuvastui selvästi kasvonpiirteissä valkoista tyynyä vasten. Pusertaen käsiään sydäntänsä vasten, seiso i äiti vuoteen ääressä. Huulensa liikkui vat äänettömästi, ja suuret kyynleet tippuivat alas poskiansa myöten.

Sydämen valo

Taas elivät he hiljasta elämää, kaukana ja kuitenkin lähellä toisiansa. Kerran keskellä viikkoa, eräänä juhlapäivänä kun Pavel valmistihe lähtemään ulos, virkkoi hän äidillensä:

"Minä odotan muutamia vieraita meille lauantaina."

"Mitä vieraita?" kysyi äiti.

"Muutamia omia kyläläisiä sekä joitakin kaupunkilaisia."

"Kaupunkilaisia?" toisti äiti, pudistaen päätänsä. Ja äkkiä alkoi hän nyyhkyttää.

"No mutta äiti, mitä tämä on?" huudahti Pavel tynesti.

"Minkätähden?"

Kuivaten kasvonsa esiliinallansa, vastasi hän hiljaa: "En tiedä, mutta minusta tuntuu niin pahalta."

Pavel astui edestakasin ja pysähtyen äitinsä eteen, virkkoi: "Pelottaako teitä, äiti?"

"Minua peloittaa", myönsi hän. "Nuo ihmiset tuolta kaupungista — kukapa heidät tuntee?"

Pavel kumartui alas katsomaan hänen kasvoihinsa, ja virkkoi loukatulla äänellä, joka muistutti melkein miehensä vihaista ääntä: "Tämä pelko on meidän kaikkein häviö. Muutamat hallitsevat meitä, käyttäen hyväksensä meidän pelkoamme ja säikyttäen meitä yhä enemmän. Huomaa tämä: niin kauan kuin ihmiset pelkäävät, murenevat ja märkänevät he kuin taitetut koivun vitsat. Meidän täytyy kasvaa rohkeiksi, aika on läsnä!

"Oli miten hyvänsä", virkkoi Pavel kääntyen pois hänestä; "he kokoontuvat talossani kumminkin."

"Älä suutu minuun!" pyyteli äiti pahoillaan. "Kuinka saattaisin olla pelkäämättä? Koko elämäni on kulunut

pelossa!"

"Anna anteeksi!" kuului poikansa lempeä vastaus, "mutta minä en voi menetellä toisin", ja hän meni matkoihinsa.

Kolme päivää oli äidin sydän vapistuksessa, hyytyen pelosta joka kerta kun hän muisti oudot ihmiset, jotka pian tulisivat hänen taloonsa. Hän ei voinut kuvailla heitä mielessään, mutta ne näyttivät olevan hänen mielestään hirmuista väkeä. He olivat juuri osoittaneen tien pojallensa, jota hän nyt kulki.

Lauantai-iltana palasi Pavel tehtaasta, pesi itsensä, pukeutui puhtaisiin vaatteisiin, ja mennessänsä ulos virkkoi hän äidillensä, häneen katsahtamatta: "Kun he tulevat, sano heille että tulen pian takaisin. Antaa heidän odottaa hetkinen. Ja, pyydän sinua, älä pelkää. He ovat kuten muutkin ihmiset."

Äiti putosi penkille melkein tajuttomana.

Poikansa katsoi häneen totisena. "Kenties olisi parempi, jos menisit jonnekin niin kauaksi", esitti hän.

Tämä ajatus loukkasi häntä. Pudistaen päätänsä kieltävästi, virkkoi hän: "Eikö mitä. Se on kuitenkin saman tekevä. Mitäpä se hyödyttäisi?"

Oltiin marraskuun lopussa. Päivällä oli hienoa kuivaa lunta satanut jäätyneeseen maankamaraan, ja nyt hän kuuli sen kitisevän ikkunan ulkopuolella poikansa astunnasta. Pimeät varjot hiipivät ikkunapieliin, ja näyttivät värjöttävän vihamielisinä, odotellen jotakin. Nojaten itseänsä penkkiin, istui äiti ja odotti, silmäillen ovea.

Hänestä tuntui kuin olisi ihmisiä varkain tavoin ja vahtien hiipinyt talon ympäri pimeässä, kumartuen ja katsellen joka suunnalle, omituisen uteliaina ja hiljaa. Tuolla oli jo joku tulossa ihan lähellä, kopeloiden käsillänsä seiniä.

Kuului vihellys. Se kajahti ympärinsä kuin hienon kielen kosketus, surullisena ja soinnukkaana, ja luihuri leikiten

pimeään hämyyn, näyttäen etsivät jotakin ja tullen yhä lähemmäksi. Äkkiä kuoli se ikkunan alle, aivan kuin olisi tunkeutunut puuseinän sisään. Etehisestä kuului jalankopinaa. Äiti säpsähti, ja nousi ylös pakollinen, pelästynyt ilme silmissänsä.

Ovi avautuu. Ensinnä pisti suuren, pörröisen lakin peittämä pää huoneeseen; sitte kapusi kyyristynyt hento vartalo perästä, oikaisten itsensä ja ojentaen tiedottomasti oikeaa kättänsä.

"Hyvää iltaa!" virkkoi vieras, paksulla bassoäänellä, huohottaen raskaasti.

Äiti kumarsi ääneti.

"Pavel ei ole vielä kotona?"

Muukalainen riisui hitaasti pois lyhyen turkkinsa, nosti yhtä jalkaansa, pieksi lumen pois saappaasta lakillaan, viskasi lakkinsa nurkkaan ja hoippuen molemmille sivuille ohkaisilla säärillänsä, astui hän huoneeseen, katsellen taaksensa omien askeliensa jälkiä laattialla. Hän lähestyi pöytää, tutki sitä tarkasti, aivan kuin vakuuttaen itsensä sen kestävyydestä, ja istui vihdoinkin alas, sekä haukotteli, peittäen suunsa kädellään. Päänsä oli aivan ympyriäinen ja istui matalasti kiinni ruumiissa, poskensa olivat ajellut, paitsi pientä, ohkaista huulipartaa, jonka päät riippuivat alaspäin.

Tarkastettuansa huonetta peräti kiinteällä huomiolla suurilla harmailla, läpitunkevilla silmillänsä, pani hän jalkansa ristiin, kurottaen päätänsä yli pöydän, kyseli hän: "Onko tämä teidän oma talo, vai onko se vuokrattu?"

Äiti, joka istui häntä vastapäätä, vastasi: "Me olemme sen vuokranneet."

"Eipä tämä ole erittäin hieno talo", huomautti vieras.

"Pasha tulee kyllä kohta kotiin", virkkoi äiti tyynesti.

"Niin, niin, minä kyllä odotan", sanoi vieras.

Hänen rauhallisuutensa, hänen syvä, myötätuntoinen äänensä ja kasvojensa selvä yksinkertaisuus rohkasi äitiä. Vieras katsoi häneen avonaisesti ja ystävällisesti, ja iloinen säde leikitsi silmiensä vaihtelevassa syvyydessä. Koko kulmikkaassa, etukumarassa vartalossa, ohkaisine säärinensä, oli jotakin koomillista, ja samalla puoleensa vetävää. Hänellä oli sininen paita päällensä, ja tummat, väljät housut olivat pistetyt saapasvarsiin. Äiti paloi halusta kysyä kuka hän oli, mistä hän tuli, ja josko hän oli tuntenut kauankin hänen poikansa. Mutta äkkiä vieras itse tokasi kysymyksen, nojautuen eteenpäin, niin että koko ruumis heilahti:

"Kuka teki tuon kolon teidän otsaanne, äiti?"

Hänen kysymyksensä oli tehty lempeällä äänellä ja huomattavalla hymyllä hänen silmissänsä; mutta vaimo loukkautui tästä hyökkäyksestä. Hän puristi huulensa tiukasti yhteen, ja virkkoi hetkisen jälkeen kylmällä kohteliaisuudella: "Ja mitä teillä on sen kanssa tekemistä, herra?"

Äskeisen tapaisella koko ruumiinsa heilahtamisella hänen puoleensa, virkkoi vieras: "No, älkää nyt olko vihainen! Kysyin sentähden, kun kasvatusäitini otsa oli mäsänä samalla tavalla, kuin teidänkin. Hänen miehensä äimäsi siihen kerran lestillä — hän kun näet oli suutari. Vaimo oli pesijätär ja ukko oli suutari. Joku aika sen jälkeen kuin hän oli ottanut minut kasvatiksensa, löysi hän tuon juopporallin jostakin, ja meni hänen vaimokseen, suureksi onnettomuudekseen. Hän pieksi häntä — sanon teille, nahkani melkein halkeili kauhusta."

Tämä avomielisyys saattoi äidin aseettomaksi. Sitä paitsi alkoi hän arvella poikansa kenties pahastuvan hänen jyrkästä vastineestansa oudolle henkilölle. Hymyillen syyllisen tavoin, sanoi hän sentähden:

"En ole vihainen, mutta — näettekös — te kysyitte minulta niin pian. Se oli minun kelpo mieheni, jumala suokoon levon hänen sielullensa! joka haavoitti otsani. Oletteko tatarilainen?"

Muukalainen oikasi säärensä ja hymyili niin leveästi, että hänen viiksensä päät vaelsivat aina niskaan saakka. Sitte virkkoi hän vakavasti: "En vielä. En ole vielä mikään tatarilainen."

"Kysyin sentähden, kun puhetapanne ei tuntunut oikein venäläiseltä", selitti äiti, tarttuen toisen leikillisyyteen.

"Olen parempi kuin venäläinen, totta olenkin!" sanoi vieras nauraen. "Olen vähävenäläinen, kotoisin Kaneuevin kaupungista."

"Oletteko ollut täällä kauan?"

"Asuin kaupungissa kuukauden verran ja tulin tehtaaseenne noin neljä viikkoa sitte. Löysin muutamia hyviä ihmisiä, teidän poikanne ja muutamia muita. Asetun tänne joksikin aikaa", virkkoi hän viiksiään kierrellen.

Mies miellytti äitiä, ja haluten korvata jollakin tavalla ystävälliset sanat, jotka tämä lausui hänen pojastansa, kysyi hän uudelleen:

"Kenties haluatte lasin teetä?"

"Mitä, kekkerikö minulle ihan yksin?" vastasi hän hartioitansa kohauttaen. "Jätän sen kunnian siksi kuin toiset toverit tulevat."

Tämä huomautus toisten tulosta palautti äidin taas pelkoonsa.

"Jospa ne muut olisivat tämän laisia!" oli hänen hartain toiveensa.

Taas kuului askelia portaissa. Ovi avautui nopeasti, ja äiti nousi ylös. Tällä kertaa peräytyi hän hämmästyksestä, nähdessänsä tulokkaan kyökkiinsä — köyhästi ja kepeästi puettu, keskikokoinen tyttö, kasvot koruttomat kuin talonpoikaisnaisella, ja pää tumman tuuhean tukan